

Kalevalan ensimmäisen laitoksen satavuotismuistoa juhlittiin vuonna 1935. Juhlavuosi elvytti 1800-luvun puolivälin Kalevala-romantiikan jonkinlaiseen renessanssiin.

Koko Suomi oli Kalevala-huumassa. Sitä todistaa muiden muassa Tampereen kaupunginvaltuuston kokous kalevalanpäivänä 28. helmikuuta. Kokous edelsi kirjastotalossa pidettävää juhlaa. Esityslistan ainoa asia oli Kalevala-aiheisen muistomerkin saaminen kaupunkiin. Hanketta varten valtuusto päätti perustaa rahaston, jonka pohjapääomaksi tuli 100 000 markkaa.

Nykyihminen suorastaan liikuttuu lukiessaan valtuuston silloisen puheenjohtajan muurari Juho A. Hahdon juhlakokouksen alussa pitämää tunnehehkuista puhetta. Siinä Hahto korosti Elias Lönnrotin suurtyötä ja Kalevalan merkitystä nuorelle valtiolle, muun muassa Tampereelle, joka teolliskaupunkina vaalii Seppo Ilmarisen perintöä ja on "nykyaikaisen Sammon taonta-ahjo".

Muistomerkkiasia eteni hämäläisen hitaasti ja perusteellisesti. Hitautta lisäsi muutaman vuoden päästä alkanut sota, joka vei ajatukset ajankohtaisiin hankintoihin, ja sodanjälkeinen inflaatio söi rahaston pääoman arvon. Asiaan palattiin 1950-luvulla. Muistomerkillle varattiin paikka Liisanpuistosta ja taiteilijoille järjestettiin kilpailu. Vasta 1973 paljastettiin monumentti "Ensimmäinen runo", Terho Sakin luomus.

Palataanpa vuoteen 1935 ja silmälläään pä aiheen tärkeimmän kannattajainstituution eli Kalevalaseuran senvuotista vuosikirjaa. Sisältö koostuu kansalliseeposta sekä kansanrunoudentutkimukseen liittyvistä teksteistä. Kalevalan merkitystä ei silmiinpistävästi tähdennetä; sehän oli itsestään selvää seuran jäsenille. Voimakkaimmin kirjoituksista ponnahtaa esiin Kalevalan aatemaailma. Myös teoksen kirjallistaiteellista puolta käsitellään, mutta esim. runomitta ei näy kirjoittajia kiinnostavan. Sekin vähä on poimittavista vain Kalevalan kääntämistä koskevista maininnoista.

Nuorisoseuraliikkeen lehdessä Pyrkijässä oli useita tekstejä Kalevalasta. Niistä mainittakoon Lauri Pelkosen artikkeli "Kalevala kansankirjana". Kirjoittaja muistuttaa, että Kalevala on vain pieni sirunen suomalaisten kootusta kansanrunoudesta. Yleiseen käsitykseen hän yhtyy pitäessään kalevalaista runoutta todisteena muinaissuomalaisten pyrkimyksestä omaperäiseen sivistykseen. Sitten kirjoittaja toteaa, että Kalevala ei kuulu 1930-luvun ihmisen suosikkilukemistoihin.

Teokseen tutustuvat vain koululaiset, opettajat, taiteilijat ja tiedemiehet - kirjoittajan mukaan "ammatillisista" syistä. Koululaiset pitävät sitä juoneltaan hajanaisena, outona, pitkävetisenä ja suorastaan lapsellisena kirjana. "Onko Kalevala todella mitään erikoista vai onko kysymyksessä kansallisromanttinen harha?" Pelkonen kysyy.

Syinä kansalliseepoksen vierastamiseen kirjoittaja pitää sen maailman outoutta. Nykyihmisen on vaikea eläytyä naiivin mielikuvittelun huikeisiin näkymiin. Kirjoittajan mielestä Kalevalan avain onkin eläytyminen muinaisten esi-isiemme maailmankatsomukseen.

Vasta sitten huomaa sen hienovaraisuuden, millä he suhtautuivat vaarallisiin asioihin kuten karhuun.

Pelkonen selostaa yksityiskohtaisesti Kalevan 46. runossa eli "karhurunossa" ilmenevää runsassanaista "kielipeliä". Hän pitää yksipuolisena kouluopetuksen tapaa keskittyä Kalevan opetuksessa kansatieteellisiin seikkoihin. Merkityksellisempi on "silloisen maailmankuvan sisempi puoli: ne uskomukset ja pitämykset, joihin esi-isiemme elämänkäsitys rakentui, koko se n.s. šamanistinen eli loitsu-uskonto, joka arkisimmissakin oloissa määräsi heidän olemisiansa ja tekemisiään ja kokonaan antoi sävyn heidän henkiselle elämälleen." Tässä suhteessa Kalevalan vaikutus on kaksisuuntainen: samalla kun sen lukeminen vaatii esitietoja kadonneesta hengenmaailmasta se itse opastaa tähän hengenmaailmaan.

Kansakoulualan lehdissä oli lukuisia kirjoituksia kansalliseepoksestamme, etenkin sen merkityksestä suomalaisen itsetunnon kohottamisessa. Näin siitä huolimatta, että teoksen lukemisen todettiin jääneen vähäiseksi etenkin sen laajuuden vuoksi. Sen totesi mm. seminaarinjohtaja J.M. Mikkola ja sanoi, että siitä huolimatta teoksella on ollut ja oli edelleen rohkaiseva ja inspiroiva merkitys Suomen sivistyselämälle. Samaa mieltä oli kansanrunoutentutkija ja koulumies F.A. Hästesko/ Heporauta. Siksi Kalevalan opetusta olisi lisättävä ja sen opetusmetodiikkaa kehitettävä. Koulun kautta voitaisiin vaikuttaa suomalaisiin: "Koulutietähän suurin osa uutta sivistyneistöpolvea kulkee." Hästesko ehdotti kahta Kalevalan lukukirjaa, joista toinen rajoittuisi Kalevalan tapahtumiin, toinen syventäisi sen sisältöä.

Juhlavuoden innostus kirvoitti toteuttamiskelvottomiakin ideoita. Sellainen oli ainakin Eino Oksanen ehdotus, että kansakoulun opetussuunnitelmia uudistettaessa kansanrunouden opetukselle laadittaisiin koko kansakoulua käsittävä perussuunnitelma ja Kalevalalle kansakoulun yläluokilla ja jatko-opetuksessa oma suunnitelmansa tuntimäärineen. Hän pohti, mitkä kansanrunouden ainekset sopivat millekin kansakoulun asteelle.

Eetu Valveen mukaan Kalevalan kasvatuksellinen merkitys on valtava. Kuvastuuhan siinä koko elämä ja kasvatusta sen mukana. Kirjoittaja mainitsee esim. kalevalaisen kurinpidon hienovaraisuuden. Kalevalasta saa myös erinomaisia neuvoja kasvatettavan ohjaukselle ja opetukselle. Väinämöinen on hyvä esimerkki, että syvällisen viisauden voi hankkia omatoimisesti. Vertaansa vailla on kirjoittajan mielestä Kalevalassa ilmenevä kodin työn ja kasvatuksen yhteys. Kansalliseepoksen eettisesti kyseenalaiset esimerkit panevat kirjoittajan aprikoimaan niiden sopivuutta kouluikäiselle, mutta hän ratkaisee asian niin, että esitykset pahasta ja epätäydellisestä voivat myös kasvattaa. Varovaisuussyistä oli jo aikaisemmin tehty Kalevalasta - samoin Seitsemän veljeksestä - lyhennettyjä ja "puhdistettuja" koululaisversioita. Myös pakinoitsija Kimmo suhtautui varauksellisesti kalevalaisten henkilöiden esikuvallisuuteen, mutta ylisti inhimillisten piirteiden ohella heissä ilmenevää hengen aateluutta. Hän toivoi, että kaikki kansakoulut yhtyisivät Kalevalan juhlintaan. Juhlia jä rjestettiin eri puolilla maata.

Juhani Petäjän mielestä Kalevala on siveellinen teos ja täyttää siten myös kristilliset

vaatimukset. Ajalle luonteenomaisen militaarisuuden vastaisesti Petäjä tähdensi Kalevalaa leimaavaa rauhanomaisuutta. Sitä vastoin suuret kansalliseepokset kuten Niebelungelied ja Edda ovat verisiä ja raakoja, joten niiden henki on sopimaton kasvatukseen. Ehkä sanotuista syistä Kalevala välttikin vuoden 1944 poliittisen käänteen jälkeen joutumisen kiellettyjen koulukirjojen joukkoon. Vaikka Kalevalassa kerrotaan sodista ja vihanpidosta sekä henkisestä väkivallasta, niin tätä puolta kirjoittajat eivät huomanneet, koska se ei sopinut ennakkokäsityksen eepoksen rauhanomaisuudesta.

Kalevala yhdistettiin suurmieskulttiin. Eino Oksanen huomasi, että kansakoululaitoksen syntymisen aikaan neljän 1800-luvun suurmiehen (Lönnot, Runeberg, Snellman ja Topelius) vaikutus oli voimakkaimmillaan.

Samoihin aikoihin suomalaisen kansarunouden tutkimus eli nousukauttaan. Kansanrunous löysi tiensä oppikirjoihin jo Kajaanin [J.F. Cajan] 1846 ilmestyneestä Suomen historiasta alkaen. Kirjoittaja oli tutkinut kansakoulun oppikirjoja 70 vuoden ajalta ja todennut, että niiden sisällössä oli kansanrunoudella huomattava osuus. Sivistys- ja rauhanhistoriaa käsittelevä kansanrunous vähensi sotahistorian osuutta historiankirjoissa.

Sitten Oksanen kysyy: "Miksi Kalevala on suurelle yleisölle vieras ja 'kuiva' [--]? Mitä kansakoulu voi tehdä?" Vastauksessaan kirjoittaja katsoo kansarunoudella olevan tärkeä osuus kansakoulun isänmaallisuuskasvatuksessa. Se on tärkeä tie heimo-opetukseen. Oksanen ottaa esikuviksi Herderin kansanrunouden ja Grundtvigin muinaishistorian tutkimusten vaikutukset saksalaisten ja tanskalaisten itsetunnon vahvistamiselle ja kansallishengen heräämiselle sekä muistuttaa, että näiden miesten vaikutus heijastui myös Suomeen. Grundtvig samoin kuin Pestalozzi käsitti, että opetuksen tulee vedota tunteen avulla tahtoon. Samanlainen vaikutus suomalaisten kansalliselle heräämiselle on ollut Porthanin ja Lönnotin kansanrunouden julkaisuilla.

Kalevalan ja muun kansanrunouden kouluopetukseen suunnatut toiveet eivät täyttyneet. Sotien jälkeisinä vuosina kansalliseepos jäi ajan polttavien ongelmien varjoon. Kuitenkin uuden Kalevalan ilmestymisen satavuotispäivä vuonna 1949 nosti sen hetkeksi unohduksista. V. Kuparisen artikkelissa heijastuu sodanjälkeisen ajan kansallinen masennus, jonka voisi kiteyttää lauseeseen: jäihän meille sentään Kalevala. Sama sävy on myös Opettajain lehden pääkirjoituksessa.

Juhlavuonna oli ehdotettu kalevalaisen oppiaineen runsasta lisäämistä. Sodan jälkeen kehitys oli vastakkaista. Kansanrunouden saama tila koulukirjoissa niukkeni niukkenemistaan, kalevalajuhliakin järjestettiin entistä vähemmän. Vasta seuraavana merkkivuonna 1985 Kalevala nostettiin unhosta ja sitä juhlittiin monin tavoin. Vuonna 2002, kaksisataa vuotta syntymänsä jälkeen, Lönnotkin nousi suuren juhlinnan kohteeksi.

Näyttää siltä, että juhlavuonna haluttiin tähdentää ennen muuta Kalevalan aatteellista ja eettistä

merkitystä. Kalevalaa pidettiin teoksena, joka voi viedä suomalaiset kansallisen omaperäisyyden lähteille. Kouluissa pyrittiin lähinnä lukemaan sen runoja ja esittämään dramatisoituja kohtauksia Kalevalasta sekä laulamaan kansalliseepoksen pohjalta ja hengessä syntyneitä lauluja. Kalevalaista runomittaa tuskin opetettiin, ei ainakaan perusteellisesti puhumattakaan siitä, että koululaiset olisi pantu sepittämään kalevalamittaisia runoja. Vasta viime aikoina kalevalamittaisen runon kirjoittamisharrastus on lisääntynyt. Kalevalaa on sovitettu mm. Savon ja Etelä-Pohjanmaan murteille ja Aku Ankkaa kalevalamittaan.

Useimmille suomalaisille Kalevala on ollut sama asemassa kuin Raamattu. Esineenä kaikille tuttu - harvat kuitenkin lukevat! Kalevalalla on kulttiteoksen rooli. Se edustaa keksittyä traditiota, paatospuheilla rakennettua utopiaa, joten nykyaikaista yhteiskuntaelämää ei sen pohjalle voi rakentaa.

Lähteitä

Tampereen kaupunginvaltuuston kokousten pöytäkirjat 1935. Tampereen kaupunginarkisto.

F.A. Hästesko [Heporauta] 1935. Kalevalan opetus kansakouluissa.

KL 3/1935.

Kimmo 1935. Kalevala. Pientä pakinaa, joskus napinaakin. OL 9/1935.

V. Kuparinen 1949. Kalevalan hengenriikkaus. OL 8/1949.

J.M. Mikkola 1935. Kalevalan asema Suomen sivistyselämässä ja koulussa. Kasvatus ja koulu

Eino Oksanen 1934. Kansanrunouden asema kansakoulussa. OL 45, 47, 49/1934.

Opettajain Lehti 8/1935. (Pääkirjoitus)

Opettajain Lehti 9/1949. (Pääkirjoitus)

Lauri Pelkonen 1935.

Kalevala kansankirjana. Pyrkijä 2/1935.

Kalevala vuonna 1935

Kirjoittanut Hannu Syväoja

Juhani Petäjä 1935. Kansallinen kasvatus ja kansanrunous. OL 52/1935.

Eetu Valve 1935. Kalevala ja kasvatus. KL 4/1935.